

„Közel, s Távol”

II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

„Közel, s Távol” II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projektek az Európai Unió
támogatásával valósulnak meg.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 „Önálló lépések a tudomány területén”

Eötvös Collegium

Budapest, 2012

Felélő kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös Collegium igazgatója

Szerkesztő: Takó Ferenc

Korrektúra: Doma Petra, Jámbor Aliz Laura, Kövi Franciska,

Sándor Angelika, Takó Ferenc

Copyright © Eötvös Collegium 2012

Minden jog fenntartva!

Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

Felélő vezető: Kovács Jánosné ügyvezető igazgató

ISBN: 978-963-89596-1-4

Hanák János

Christovão Ferreira két arca

A történelmet a győztesek írják. Csakhogy elképzelhető olyan is, hogy egyszerre több a győztes, vagy egyszerre többen győztesnek érzik magukat. Bár érvényesnek természetesen mindenki csupán a saját történetét tekinti, a másikat pedig hamisnak, így mégiscsak előfordulhat, hogy egy adott jelenség, esemény vagy személy több irányból nézve is dicsőséges vagy éppenséggel dicstelen példának tűnik. Az objektív megismerés ezen irányok között kísérli meg nézőpontját elhelyezni, hogy a lehető legtöbb információt összegezve alkothasson képet. Ily módon nemcsak arra lehet rálátása, melyet az egyes nézőpontok külön-külön szem előtt tartanak, hanem arra is, mely azok látóhatárán kívül esik.

Christovão Ferreira kitűnő példája ennek a jelenségnek: ahol a Nyugat a dicsőség fényét látta benne, ott a Kelet az ádáz sötétségét; ahol a Nyugat sötét árnyékot, ott a Kelet értelmet adó fényt. Ez a jezsuita szerzetes történelmi szereplése folytán tragikus módon Kelet és Nyugat vas fogaskerekei közé szorult. Ebben a rövid dolgozatban megpróbálok rávilágítani életének jelentős szakaszaira, és bemutatni – bizonyos értelemben – mélyen emberi életútját.

Ferreira 1580-ban született egy portugál kisvárosban, és fiatalon, tizenhat évesen belépett a Jézus Társaságába. Nagy álma volt, hogy részt vehessen a Társaság Keleten folytatott térítési munkájában, és kétéves egyetemi képzés után, mely idő alatt letette vallásos esküit, már útra is kelt Indiába. 1600-ban érkezett Goa szigetére, a jezsuiták ázsiai központjába, majd 1601-ben átkerült a Makaón alapult papneveldébe. Itt folytatta sokéves tanulmányait, melyek végeztével 1608-ban szerzetessé avatták. Ezt követően 1609-ben máris Japánba került, ahol szokás szerint az arimai (有馬) szemináriumon folytatta tanulmányait, melyek első sorban a japán nyelv elsajátításán alapultak.

Egy 1614-es feljegyzés szerint már nemcsak jól értette a nyelvet, de ügyesen prédikált japánul. Az 1610-es évek vége felé latintanárként a szemináriumban maradt. E feljegyzésnél többet elárulnak Ferreira jelleméről azok az ellentmondó

vélemények, melyeket felettesei közöltek róla hivatalos levelezésükben.¹ Baltahasar de Torres szerzetes 1620-as levelében igen nagyra becsüli Ferreirát, sőt, a fiatalok között őt tartaná a legalkalmasabbnak a misszió esetleges vezetésére. Két évvel később Bento Fernandez, az akkori tartományi felügyelő tanácsadója a fiatal szerzetessel szembeni ellenszenvéről számol be. Úgy véli, Ferreira nem egyszerűen a korábbi tartományi felügyelő, Mattheus de Couros atya kivételezett kedvence, akinek minden meg van engedve, hanem tulajdonképpen Ferreira áll a felügyelő minden döntése mögött. A két beszámoló alapján mindenképpen egy magabiztos, karizmatikus és erőskezű személyiség bontakozik ki előttünk.

Mindeddig történelmi kontextustól teljesen elszigetelten tárgyaltuk Ferreirát. Tekintsük át, milyen korban, milyen körülmények között kötelezte el magát a misszionáriusi tevékenység mellett, milyen körülmények között érkezett Ázsiába és végül Japánba. Ferreira születésének évében, 1580-ban² az Oda Nobunaga által támogatott japáni jezsuita propaganda fénykorát élte; épp ebben az évben alapult az az arimai szeminárium, amelyben Ferreira huszonkilenc évvel később maga is tanulni kezdett. Nobunaga azonban két évvel később meghalt, és utóda, Toyotomi Hideyoshi már nem volt olyan egyértelműen elkötelezve a jezsuiták mellett. Sőt, 1587-es rendeletével ki is tiltotta a szerzeteseket az országból. Bár a parancsot nem tartatták be, ez az év a katolikus misszió hanyatlásának kezdetét jelentette. Az eljövendő korszak szorosan összefüggött a folyamatos háborús bizonytalanságok feloldódásával, az ún. *sengoku jidai* (戦国時代) lezárulásával, valamint a megerősödő központi hatalommal együtt erősödő hazai kulturális és gazdasági értékek és érdekek előtérbe kerülésével. A megállíthatatlan folyamat eredményeképpen Toyotomi és a Tokugawa rezsim első shōgunjai egyre komolyabban, intenzívebben alkalmazták keresztény- és jezsuitaellenes politikájukat.

Egyre nőtt a száműzések és kivégzések száma. 1597-ben Hideyoshi huszonhat keresztényt ítélt kereszthalálra: őket a katolikus egyház a „Huszonhat Nagaszaki Mártírként” tartja számon. Az üldözés elszórt, egyedi esetekkel kezdődött, majd egyre gyakoribbá és általánosabbá vált, s a folyamat végül a második, 1622-es Nagaszaki Mártíromsággal, illetve az 1623-ban hatalomra kerülő harmadik Tokugawa shōgun, Tokugawa Iemitsu uralmával érte el csúcspontját. Nyugat és Kelet történelmi szembenállását mutatja az a nehézség is, melyet a mártírok

¹ Hubert CIESLIK, “The Case of Christovao Ferreira”, *Monumenta Nipponica*, 29 (1974), I, 10.

² Hubert CIESLIK, “Alessandro Valignano: Pioneer in Adaptation” = Britto Francis (ed.), *All about Francis Xavier*, online cikkgyűjtemény: <http://pweb.cc.sophia.ac.jp/britto/xavier/> (2012. április 4.).

és a hitehagyók számának megállapítása jelent. Egy forrás szerint 1614 és 1637 között öt-hat ezer keresztény mártírt végeztek ki,³ egy másik forrás kettő-öt ezer halálról számol be 1614 és 1643 között.⁴ Mások viszont a mártírhálok elenyésző voltát és a megtérítettek hitének felszínességét hangsúlyozzák, leszögezve, hogy a keresztények zöme (félmillióan) inkább megtagadta hitét, a mártírok száma pedig az 1%-ot sem érte el.⁵ A valóság feltárása megoldhatatlannak tűnik, hiszen egyik fél dokumentumai sem megbízhatók. A keresztények hajlamosak lehetnek rá, hogy túlzásokba essenek a mártírok számát és jelentőségét illetően, a helyi hatóságok pedig, a keresztény veszélytől tartva, elhallgathattak több esetet is, mikor valódi, jelentős számú keresztény kivégzésről lehetett szó.

Mindenesetre mire Ferreira Japánba ért, az országban rendszeressé váltak a le-tartóztatások, kitoloncolások és kivégzések. A fogdákból előhurcolt elítélteket, az ún. *hikimawashi* (引廻し) procedúrájának keretében, székéren végighordozták a város főutcáin, mielőtt a vesztőhelyre vitték.⁶ Ennek az eljárásnak egyik fajtájaként a halára ítéltet a székérhez kötözve végighúzták az utcákon. Ezt a földön „forgatást” a *korobu* (転ぶ) szóval fejezték ki, mely a szószerinti „forog”, „fordul” jelentése mellett egyfajta spirituális, vallási dimenzióval is rendelkezik.⁷ A kínzás célja ugyanis a keresztény hívők megtörésének, „pálfordulásának” előidézése volt, tárgya számára pedig kétféle út volt lehetséges: *korobu*, azaz hitehagyás, illetve *tachiagaru* (立ち上がる), azaz „talpon maradás”, „helytállás”. A hatóságoknak természetesen az előbbi kicsikarása volt az érdekük, főleg ha az elítélt egyházi személy, esetleg felszentelt jezsuita szerzetes volt. A kínzás során megtört jezsuitákat *korobi bateren*-eknek (転び伴天連) nevezték (a *bateren* a páter fonetikus átvétele). Hogy ezek a kifejezések léteznek, azt jelzi, hogy bejáratott fogalmakról, hosszú időn át gyakorolt és kellően dokumentált eljárásokról van szó.

1597 és 1622 között a *hikimawashi* jellemzően keresztre feszítéssel végződött.⁸ Az évek során azonban a hatóság kénytelen volt beismerni, hogy ez

³ Rev. IWAI Shuma: „A Dilemma for Obedience: An analysis of Japanese Christian Ethics in Silence by Shusaku Endo”, *Encounters Mission Ezine*, 24 (2008) http://www.redcliffe.org/uploads/documents/A_Dilemma_for_Obedience_24.pdf (2012. április 4.).

⁴ Dorothea FILUS, „Secrecy and Kakure Kirishitan”, *Bulletin of Portuguese / Japanese Studies*, 7, 96.

⁵ ANESAKI Masaharu, „Psychological Observations on The Persecution of The Catholics in Japan in The Seventeenth Century”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 1 (1936), I, 24.

⁶ Hubert CRESLIK, „The Great Martyrdom in Edo 1623. Its Causes, Course, Consequences”, *Monumenta Nipponica*, 10 (1954), I/II, 27.

⁷ A buddhizmusból például ismert a *taiten / futaiten* (退転 / 不退転) kifejezés, amely az újjászületés utáni lejjebb szintre való visszaesést, illetve ennek elkerülését jelenti. Az utóbbit jellemzően a Tiszta Föld paradicsomában való újjászületéssel lehetett biztosítani.

⁸ A kivégzési módok történeti alakulásáról lásd ANESAKI, *i. m.*

a fajta kivégzés a többi rejtett hívő számára csak egyre több hőst szolgált, és fokozza a mártíromság parancsát. A keresztények még a feszületeket is felaprították, hogy darabjaikat ereklye gyanánt megőrizhessék.⁹ Ekkor a hatóságok áttértek a máglya általi kivégzésre, amelyet nagyjából konzisztensen 1633-ig gyakoroltak, ám ennek során is arra a következtetésre jutottak, hogy a kivégzés csak erősíti a rejtőzködő keresztények elzántságát és hitét. Egyre inkább megerősödött az igény, hogy az elítélteket lehetőleg minél hatékonyabban tudják rákényszeríteni hitük megtagadására.

1633 nyarán történt, hogy a nagaszaki hatóságok áttértek egy új, és az említett tekintetben az addigiaknál sokkalta eredményesebb kínzási/kivégzési módszerre, az ún. *ana-tsurushi* (穴吊 / 穴吊るし) alkalmazására. Ennek során az elítéltet megkötözték, és fejfelé derékgig belelógatták egy lefedhető gödörbe. Ezáltal minden külső érzékeléstől elvágták a kínzottakat, akiknek nem maradt más érzete, mint a vér fejbe todulása és egyéb okok miatt kialakuló elviselhetetlen testi fájdalom. Az így átélt kínok a mártírhálok lecsökkentése tekintetében valóban igen hatékony módszerré tették az *ana-tsurushit*. 1633-tól tehát a nagaszaki hatóságok minden addiginál sikeresebb *korobi*-kampányba kezdhettek.

Christovão Ferreira, miután elkerült Arimából, 1621-től több évig Oszakában vezette a jezsuita missziót. Feltáró kutatómunkát végzett az 1623-as Edói Mártírok máglyahalálával kapcsolatban, s végül ő állította össze a hivatalos jelentést. 1925-től Ferreira lett a felelőse az éves jelentéseknek, így több hasonló hírlevelet küldhetett Makaóba és Rómába.¹⁰ Olyan helyzetbe került tehát, melyben tisztán láthatta a japáni kereszténység egyre szűkülő mozgásterét, szemtanúja lehetett egyre szorultabbá váló helyzetének.

1632-ben Mattheus de Couros atya, az akkori tartományi felügyelő bujdosás közben meghalt, így a vezetői feladat Sebastião Vieira atyára szállt, őt azonban 1633 nyarán letartóztatták. E sorozatos tragédiák következtében Ferreira tartományfelügyelő helyettesi tisztségbe került, amely ekkor gyakorlatilag az ország legmagasabb egyházi funkcióját jelentette. Bár Rómából hivatalosan meghatalmazás érkezett az új felügyelő helyettes részére, melyben pozícióját megerősítik, a levél már túl későn ért Japánba, Christovão Ferreirát ugyanis 1633 október 19-én számos kollégájával és hittársával együtt szintén letartóztatták.

A letartóztatás tehát pontosan arra az időszakra esett, mikor Nagaszakiban hallatlan sikerrel bevezették a fent említett *ana-tsurushi* kínzást. Christovão

⁹ George ELLISON, *Deus Destroyed: The Image of Christianity in Early Modern Japan*, Cambridge (Massachusetts) and London, Harvard University Press, 1991, 334.

¹⁰ CIESLIK, "The Case...", *i. m.*, 11.

Ferreira, ötvenhárom évesen, harmincöt évet felölelő keresztény szolgálattal maga mögött, öt óra múltán megtagadta hitét¹¹. Ferreira ezután Sawano Chūan (沢野忠庵) név alatt Nagaszaki bíró-kormányzójának (*bugyō* – 奉行) szolgálataiba került, és hivatalos tolmácsként, fordítóként működött. Azon kívül, hogy állami hivatalnokká vált, zen szerzetesként felszentelték, feleséget adtak mellé, akivel egy fedél alatt élt, és akitől később gyermekei születtek.

Sawano Chūan „áttérése” természetesen a japán rezsिम addigi legképrázatosabb *korobi bateren* sikere volt. Hatalmas dicsőségnek számított, és a kereszténység alávalóságának, hanyatlása elkerülhetetlen közelségének bizonyítékaként szolgált. A jezsuita rend és Európa ezzel szemben elszörnyedve értesült a tragikus fordulatról. A japán dicsőség őket hatalmas szégyenként és lenyelhetetlen kudarcként érte.

Ez az érzet pedig csak fokozódott,¹² amikor 1636-ban, tehát Ferreira bukása után csupán három évvel, megjelent Chūan neve alatt egy keresztényellenes vita-irat, a „Kengiroku” (顯偽録 ≈ „Értekezés a hamisságok leleplezéséről”), melynek célja a pápa világhuralmi törekvéseinek felfedése,¹³ illetve a keresztények téves és visszataszító hitének és bizonyosságainak bemutatása. Hogy a *kanbun* (klasszikus kínai nyelvű 漢文) írás valóban Ferreira műve, és hogy azt önszántából produkálta, nemcsak azért kétséges, mert a volt szerzetesről tudjuk, hogy csak beszélte a japán nyelvet, de írni nem tudott,¹⁴ hanem egyéb apró részletekből is. Ilyen például a klasszikus konfuciánus műveltségre utaló Han Feizi hivatkozás („várni, hogy kitörje a nyakát egy újabb nyúl”), és olyan pontatlanságok a keresztény tanokat (pl.: *anima* és *spiritus* kapcsolata)¹⁵ és az evangélium részleteit illetően (pl.: Jézus egy barlangban született),¹⁶ melyek igen nagy valószínűséggel nem származhattak jezsuita szerzetestől. Sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy a művet egy konfuciánus írástudó vetette papírra, tartalmát tekintve pedig Ferreira kihallgatása során hallottakon alapul, melyhez ő – vagyis Chūan – végül csupán aláírását adta.

A reakció nem sokat váratott magára. Számos jezsuita akadt, akik vállalkoztak rá, hogy Ferreira helyett mintegy vezeklésképpen Japánba utaznak, és ott önként

¹¹ *U.o.*, 16.

¹² HSIA R. Po-Chia, *The World of Catholic Renewal: 1540-1770*, Cambridge, Cambirdge University Press, 2005, 208.

¹³ ELLISON, , *i. m.*, 305–306.

¹⁴ YAJIMA Suketoshi, “The European Influence on Physical Sciences in Japan”, *Monumenta Nipponica*, 19 (1964), III/IV, 342.

¹⁵ *U.o.*, 299–300.

¹⁶ *U.o.*, 310.

mártírhálált hálnak, esetleg közben megpróbálják visszatéríteni az eltévelyedett szerzetest az igaz hitre. Egy Marcello Mastrilli nevű jezsuita volt az első, aki 1637-ben eljutott Japán partjaihoz. Őt azonnal letartóztatták, gödörbe lógatták, ahogy Ferreirát is annak idején, majd végül lefejezték. Pedro Kibe-Kasui hasonló sorsra jutott 1639-ben. 1642-ben az Antonio Rubino által vezetett csoport kínaiaknak öltözve érkezett Satsumába, ám őket is hamar leleplezték, gödörbe lógatták, majd lefejezték.

Talán a legnagyobb sikerrel a Giuseppe Chiara által vezetett ún. Második Rubino Csoport járt. Miután letartóztatták őket, nekik is el kellett szenvedniük a gödörbe lógatás tortúráját. A csoport néhány tagja, akik túléltek a kínzást, – a hatóságok szerint – mind megtagadták keresztény hitüket, ezután azonban még elkerültek Edóba kihallgatásra, ahol személyesen találkozhattak Ferreirával, az államilag kirendelt tolmácsukkal. A kihallgatás után életfogytiglani fogságra ítélték őket.

Ferreira halálának körülményeit titok övezi. Minden bizonnyal 1650 november elején következett be,¹⁷ valódi oka azonban a mai napig tisztázatlan. Elterjedt ugyanis a hír, hogy Ferreira nyolcvanévesen újra visszatalált igaz hitéhez, és azért ki is végezték, méghozzá *ana-tsurushi* által. A keresztény oldalról azonnal örömhírként fogadott hír alapjául egy japán kereskedő beszámolója szolgál, így valószínűsítve a hírt, a jelen források birtokában nem lehet megbizonyosodni. Európában Ferreirát ezután mártírként ünnepelték, megnyugodtak, hogy a keresztény hit mégis győzedelmeskedett a meggyötört szívben, és ezzel a történet a Nyugat szemszögéből nézve le is zárult.

Sawano Chūan pályafutása és a japán kultúrára gyakorolt hatása azonban állami szolgálatban eltöltött éveitől kezdődött, és halála után teljesedett ki csak igazán. A már említett „Kengiroku” című vitairat után Chūan neve több fontos tudományos munkán jelent meg, egyrészt az orvoslás, másrészt pedig a földrajz-csillagászat területein. A portugál (korabeli japán nevén déli barbár – *nanban* [南蛮]) sebészet alapjait mutatta be számos eltérő című, de hasonló tartalmú munka, a *Nanban Geka Hiden-sho* (南蛮外科秘伝書), *Nanbanryū Geka Hiden-sho* (南蛮流外科秘伝書), *Nanban Chūan Hiden-sho* (南蛮忠庵秘伝書) stb.. A művek tartalmilag lényegében a hippokratészi humorápatológián alapultak, mely szerint minden betegség a négy testnedv (vér [*haima*], sárga epe [*kholé*], fekete epe [*melankholé*], nyálka [*phlegma*]) arányos vagy aránytalan eloszlásának, az életető testnedvek hibás keveredésének függvénye. E tanokhoz kapcsolódó kiegészítéseként Chūan hozzátette

¹⁷ CIESLIK, „The Case...”, *i. m.*, 53.

személyes tapasztalatait: számos bemetszési típust, és ezek gyógyítására alkalmas balszerek, tapasztok elkészítési módját, alkalmazását.¹⁸

Chüan a japán orvoslásra nem csak az írásbeli, de a szóbeli hagyományon keresztül is nagy hatást gyakorolt. Három fontos tanítványa később az Edo-kor vezető orvos családait alapozta meg, melyek az orvoslás élvonalát képezték, és a társadalom vezetőit, legfelső rétegeit szolgálták. Handa Jun'an utódja, Yoshida Jikyū alapította meg a Yoshida iskolát; Nishi Kichibei (Kichibyōe), a később holland sebészetet is tanuló orvos alapította a Nishi iskolát, Sugimoto Chūkei, a Sugimoto iskola alapítója pedig, aki tanítványa mellett veje is lett Chüannak, miután elvette lányát, apósára visszamenőleg ráruházta a Sugimoto nevet. A Sugimoto család így hivatalosan is őseként tekint vissza Chüan „senseire”, amint azt tokiói családi síremlékük első helyen szereplő nevén is látszik.¹⁹ E három tanítvány saját iskoláik megalapozása mellett a többi kortárs irányzatra is hatással volt. Lehetővé tették, hogy a portugál orvosi ismeretek a később előtérbe kerülő holland orvostudományba átszivároghva gazdagíthassák a japán egészségügyi praxist.²⁰

A *Kenkon Bensetsu* (乾坤辨説 ≈ „Kritikai értekezés a mennyről és földről”) című mű szintén Chüan munkásságához köthető. Ez egy ismeretlen című értekezésen alapult, melyet a Második Rubino csoport egyik tagjától, a matematikai és csillagászati műveltséggel rendelkező Francesco Cassolánál találtak, s melyet a hivatalos fordítóként működő Chüannak állami megrendelésre japánra kellett fordítania.²¹ Mivel Chüan nem sajátította el a japán írást, fonetikusán, latin betűs átírással jegyezte le fordítását, majd ezt a verziót tanítványa, Nishi Kichibei átdolgozta, átültette az akkori írásbeliség nyelvére, a konfucianus Mukai Genshō pedig saját műveltsége szerint ellátta megjegyzésekkel, s a kötet végül Chüan halálának éve, 1650 körül jelent meg.

A mű legjelentősebb hozadékanak számít, hogy ez volt az első japán mű, mely az addig elterjedt kínai *tenèn chihō-ron* (*tiān yuán dì fāng* – 天円地方論) hagyományával szemben – mely szerint az ég kör, a Föld pedig négyzet alakú – a Föld gömb alakú voltát állította.²² Tette ezt még hozzá oly meggyőzően, hogy

¹⁸ ŌTORI Ranzaburō, “The Acceptance of Western Medicine in Japan”, *Monumenta Nipponica*, 19 (1964), III/IV, 258.

¹⁹ CIESLIK, “The Case...”, *i. m.*, 48.

²⁰ Grant Kohn GOODMAN, *Japan and the Dutch: 1600-1853*, Richmond, Surrey (England), Curzon Press, 2000, 38.

²¹ CIESLIK, “The Case...”, *i. m.*, 40–41.

²² Gino K. PIOVESANA, “Miura Baien, 1723-1789, and His Dialectic & Political Ideas”, *Monumenta Nipponica*, 20 (1965), III/IV, 396.

a végső igazításokat végző Genshót arra készítette, hogy visszamenőleg, szinte magyarázkodó gesztusként átértelmezze a *chihō* (地方) kifejezést, és kijelentse, hogy az nem a Föld négyzet alakú voltára, hanem a négy égtáj meglétére utal.²³ A Föld méretének, az atmoszféra rétegeinek, a nehéz tárgyak föld felé való tendálásának földrajzi-fizikai leírása mellett a „Kenkon Bensetsu” ismertette a nyugati időszámítást, naptári felosztást, valamint, a fizikai jelenségeket magyarázó alapprinzipiumokként, a hagyományos kínai eredetű Öt elem tannal (tűz, föld, fém, víz, fa) szembeállította a nyugati eredetű empedoklészi és arisztotelészi Négy elem tanát (föld, víz, levegő, tűz).

Bár a Meiji-kor elérkezésekor a XIX. századi nyugati csúcstechnológiák átvételével a középkori tudományos ismeretek elvesztették hasznosságukat, a sikeresen elzárkózó premodern Edo-kor művelt elit rétege számára Sawano Chūan ismert névnek, fontos forrásnak számított. Meg lehet kockáztatni, hogy sokkal fontosabb volt ekkor Chūan Keleten, mint korábban Ferreira Nyugaton, mikor a jezsuiták az ő éves jelentéseire hagyatkozva informálódtak a távoli tartományról. Ami Christovão Ferreirát illeti, őt életében először az egyik, majd a másik égtáj felől érte gyűlölet és megvetés. Ám halálában előbb a Nyugat, majd Sawano Chūanéban a Kelet is büszkeséggel és szeretettel gondolt vissza rá.

²³ YAJIMA, *i. m.*, 342.

Felhasznált irodalom

- ANESAKI Masaharu: "Psychological Observations on The Persecution of The Catholics in Japan in The Seventeenth Century", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 1 (1936), I, 13–27.
- CIESLIK, Hubert: "Alessandro Valignano: Pioneer in Adaptation = Britto Francis (ed.), *All about Francis Xavier*, online cikkgyűjtemény (<http://pweb.cc.sophia.ac.jp/britto/xavier/> [2012. április 4.]).
- CIESLIK, Hubert: "The Case of Christovao Ferreira", *Monumenta Nipponica*, 29 (1974), I, 1–54.
- CIESLIK, Hubert: "The Great Martyrdom in Edo 1623. Its Causes, Course, Consequences", *Monumenta Nipponica*, 10 (1954), I/II, 1–44.
- ELLISON, George: *Deus Destroyed: The Image of Christianity in Early Modern Japan*, Cambridge (Massachusetts) and London, Harvard University Press, 1991.
- FILUS, Dorothea: "Secrecy and Kakure Kirishitan", *Bulletin of Portuguese / Japanese Studies*, 7, 93–113.
- GOODMAN, Grant Kohn: *Japan and the Dutch: 1600-1853*, Richmond, Surrey (England), Curzon Press, 2000.
- HSIA R. Po-Chia: *The World of Catholic Renewal: 1540-1770*, Cambridge, Cambirdge University Press, 2005.
- IWAI Shuma, Rev.: "A Dilemma for Obedience: An analysis of Japanese Christian Ethics in Silence by Shusaku Endo", *Encounters Mission Ezine*, 24 (2008). (http://www.redcliffe.org/uploads/documents/A_Dilemma_for_Obedience_24.pdf [2012. április 4.]).
- PIOVESANA, Gino K.: "Miura Baien, 1723-1789, and His Dialectic & Political Ideas", *Monumenta Nipponica*, 20 (1965), III/IV, 389–421.
- ŌTORI Ranzaburō: "The Acceptance of Western Medicine in Japan", *Monumenta Nipponica*, 19 (1964), III/IV, 254–274.
- YAJIMA Suketoshi: "The European Influence on Physical Sciences in Japan", *Monumenta Nipponica*, 19 (1964), III/IV, 340–351.

Tartalomjegyzék

„KÖZEL”

HEVESI KRISZTINA: Mereruka vezír masztabájának mozgásábrázolásai. A 13-as kamra reliefjei.....	9
TAKÁCS DÁNIEL: III. Mereszanh sírja és környezete.....	27
KÖVI FRANCISKA: Kopt kolostori művészet: a Vörös és a Fehér kolostor.....	47
SUSÁNSZKI JUDIT: Pokoli történetek. Bibliai útikalauz a síron túl.....	59
GYÖNGYÖSI CSILLA: Az egyistenhit megvallásáról (tawhīd) szóló hadísz- gyűjtemény ismertetése Buḥāri <i>Ṣaḥīḥ al-Buḥāri</i> című művéből.....	69
SZÁLKAI KINGA: Politikai iszlám: Alternatíva Közép-Ázsia számára?.....	79
BAGYINKA KRISZTINA: Törökország új önmeghatározása. Az új török külpolitika.....	89

„TÁVOL”

NYESTE ZSOLT: A kauzalitás szerepe a <i>Gendzsi monogatariban</i>	101
SZÁJLI KRISZTINA: Edogawa Ranpo és a japán detektívregény.....	119
SÁGI ATTILA: A nyelvi sztenderdizációs folyamatokat elősegítő és gátló tényezők Japánban a XX. században.....	131
SÁNDOR ANGELIKA: Amit az udvariasságelmélet nem tud.....	143
FÜREDI CSILLA: Személyes névmások, személyre utaló szavak a japán genolektusokban.....	151
LÁZÁR MARIANNA: Az ókori kínai és japán bronztükrökön megjelenő Négy Égtájór kultusza.....	161
VÖRÖS ERIKA: Hegy a világban, világ a hegyben. A szakrális világ földi megnyilvánulása a japán eszmerendszerben.....	171
DEÁK BORBÁLA ZSUZSANNA: A nevári buddhizmus sajátos arca.....	187
DÓBER ÁGNES: Felhők és vérpoklok. A nőkről alkotott kép a vallásban a premodern Japánban.....	195
SINKA ZSÓFIA: Távoli Szépségek. Kisaengek.....	205
KÁPOLNÁS OLIVÉR: Dzsingisz kán visszatérése.....	217

„KAPCSOLATOK”

HARTYÁNDI MÁTYÁS: Az emberi test a korai kínai bölcseletben.....	225
BARTÓK ANDRÁS: Fortélyok és táblajátékok. A kelet-ázsiai és a nyugati stratégiai kultúra.....	233
ILKÓ KRISZTINA: Eskandély Máté. Egy középkori magyarországi remete Kínában?	243
TAKÓ FERENC: Érvek, technikák, autoritások. Matteo Ricci <i>Tianzhu</i> <i>shiyijének</i> érvelési módszeréről.....	255
HANÁK JÁNOS: Christovão Ferreira két arca	271
CSONTOS SÁRA: A magyar ősköltészet keleti kapcsolatai.....	281
KONTSEK ANDRÁS: A jogaszövegek magyar nyelvű interpretációi.....	289
DOMA PETRA: Japán Shakespeare?	299
DÉNES MIRJAM: Japonizáló díszletek, jelmezek és a tradicionális japán művészet kapcsolatai. Tervezők, források, látásmódok	305
SEBESTYÉN DÓRA: Japán békeszerződés, 1951.....	327
MUSZKA KATALIN: <i>Koryo Saram</i> : A Közép-Ázsiába deportált koreaiak története	337
CSENDOM ANDREA: A Japánban élő koreai kisebbség, <i>a zainichi</i> „probléma”. Félreértések a koreai betelepülések kapcsán és napjaink generációs problémái.....	347